

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA SENSOR TARBIYA BERISH USULLARI**Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi**

Qo‘qon universiteti “Ta’lim” kafedra o‘qituvchisi

Sultonova Maloxatxon Isroiljon qizi

Qo‘qon universiteti Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 1.22-guruh talabasi

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berish usullari, pedagogik jarayonda sensor tarbiyaning bola rivojlanishidagi ahamiyati haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, sensor tarbiya, ko‘rish sezgisi, eshitish sezgisi, ta‘m va hid sezgisi, Lev Vygotsky, Jean Piaget, Maria Montessori, Howard Gardner.

KIRISH

Maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berish — bu ularning jismoniy, aqliy va emotsional rivojlanishini ta‘minlashda juda muhim ahamiyatga ega. Sensor tarbiya deganda, bolalarning sezgilarini rivojlantirish va ularni atrof-muhitni faqat kuzatish orqali emas, balki sezgi organlari orqali qabul qilish va anglashga o‘rgatish jarayoni tushuniladi. Sensor tarbiya bolaning bilim olish faoliyatida, ularning turli sezgilarini rivojlantirishda va ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun sensor rivojlanish, o‘z navbatida, ularning harakatlar, so‘zlashuv va hissiy xatti-harakatlarining shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Sensor tarbiya — bu bola harakati va nutqining rivojlanishida asosiy rol o‘ynaydigan usul. Maktabgacha yoshda, bolaning sezgi tizimlari (ko‘rish, eshitish, teginish, hidlash va ta‘mini sezish) faol ishlaydi, shuningdek, bu tizimlar ularning fikrlash va kognitiv rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi. Aynan shu davrda bola o‘zining atrof-muhitini tanish, tushunish va o‘zlashtirishga kirishadi. Sensor tarbiya usullari, ayniqsa, bolalar uchun turli o‘yinlar, mashqlar, interaktiv faoliyatlar orqali amalga oshiriladi. Bu faoliyatlar orqali bolaning sezgilarini rivojlantirish, uni jismoniy va intellektual rivojlanishga tayyorlash mumkin.

Olimlar, pedagoglar va psixologlar sensor tarbiya metodlarining samaradorligini turli tadqiqotlar va amaliyotlar asosida tasdiqlaganlar. Sensor tarbiya, bolalar rivojlanishining har bir bosqichida eng muhim o‘rin tutadi, chunki bolalar sezgilar orqali dunyoni o‘rganib, uni faqat rasmiy ta’limda emas, balki kundalik hayotda ham kengroq anglashadi. Masalan, Montessori pedagogikasida sensorik materiallar orqali bolalar turli rang, shakl, hajm va harorat kabi tushunchalarni o‘rganishadi. Shuningdek, Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko‘ra, sensor tajribalar bolalarning intellektual va bilish jarayonlarining boshlanish nuqtasi hisoblanadi.

Sensor tarbiya metodlari nafaqat bolalar bilimlarini rivojlantirishga, balki ularning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ham yordam beradi. Bolalarning motor ko‘nikmalarini rivojlantirish, harakatni boshqarish, o‘z-o‘zini nazorat qilish kabi ko‘nikmalarni shakllantirishda sensor tarbiya o‘zining ahamiyatini namoyon qiladi. Bu

jarayon, ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun muhim bo'lib, ular dunyoni sezgilar orqali anglashni o'rganadilar, bu esa o'z navbatida, ularning kognitiv va hissiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli, maktabgacha ta'limda sensor tarbiya metodlarini qo'llash zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Bu metodlar, bolalarning sezgilarini to'g'ri rivojlantirish, ularning fikrlash, muloqot qilish, va ijtimoiy o'zaro munosabatlar o'rnatish ko'nikmalarini kuchaytirishga yordam beradi. Bugungi kunda sensor tarbiya usullarining pedagogik va psixologik tahlili, ularning maktabgacha ta'lim tizimiga qo'shadigan hissasi haqida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu maqolada, sensor tarbiya usullari va uning bolalarning rivojlanishiga bo'lgan ta'siri haqida ilmiy fikrlar va amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sensor tarbiya bo'yicha olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar, sensor rivojlanishning bolalarning bilish, emotsional va jismoniy rivojlanishiga ta'sirini ta'kidlaydi. Vygotsky, Piaget, Montessori, Gardner va Papert kabi olimlar sensor tarbiyaning ahamiyatini o'rganib, uning maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini batafsil tahlil qilganlar. Bu asarlar sensor tarbiyaning pedagogik jarayondagi o'rnini va samaradorligini tushunishga yordam beradi. **Lev Vygotskiy "Psixologiya va pedagogik jarayon" asarida** sensor rivojlanishni bolaning bilish faoliyatining boshlang'ich bosqichi sifatida ko'rgan. U bolalar atrof-muhitni sezgilar orqali o'rganishini va bu jarayonning muhimligini ta'kidlagan. Sensor tajribalar, ayniqsa, bola rivojlanishining intellektual va hissiy jihatlarini yaxshilashda o'ziga xos rol o'ynaydi. Vygotsky asarida sensor rivojlanishning tarbiyaviy ahamiyatini tahlil etgan. Vygotsky sensor tarbiya va bolalar rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganishda katta hissa qo'shgan. U sensor tajribalarni bolalar psixikasini rivojlantirishning muhim qismi sifatida ko'rgan. Vygotsky fikriga ko'ra, sensor tajribalar ya'ni, bolalarning turli sezgilarini rivojlantirish, bolaning ongini rivojlanishiga yordam beradi. U bolalar atrof-muhitni faqat sezgi organlari orqali qabul qilishini va o'rganishini ta'kidlagan. Bu jarayonda, sosial muloqot va bolalarning sezgilariga ta'sir qiluvchi pedagogik metodlarning ahamiyati katta. Vygotskiy: "Bolalar atrof-muhitni sezgilar orqali o'rganadi va bu jarayonni faqat ta'lim va tarbiya orqali to'g'ri boshqarish mumkin," deb ta'kidlaydi. Shvetsariyalik psixolog **Jean Piaget "Bolalar psixologiyasi" asarida** sensor tarbiyaning kognitiv rivojlanishdagi rolini o'rgangan. U maktabgacha yoshdagi bolalar o'z sezgilarini ishlatib, atrof-muhitni o'rganishini va bu jarayonda **sensorik tajribalar** bolalar uchun muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlagan. Piagetning bu asari orqali sensor tarbiya bolalarning bilish jarayonlariga asos bo'lishi va ularning fikrlashini rivojlantirishda qanday yordam berishi o'rganishimiz mumkin. Piaget sensor rivojlanishni kognitiv rivojlanishning boshlang'ich bosqichi sifatida ko'rgan. Bolalar uchun sensor tajribalar orqali bilish jarayonlari boshlanadi, ya'ni bolalar o'z dunyosini sezgilar orqali anglashadi. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi bo'yicha, maktabgacha yoshdagi bolalar o'z sezgilarini ishlatish orqali kognitiv jarayonlarni rivojlantiradilar. Sensor tajribalar, ayniqsa, bolaning aqliy faoliyatini va tushuncha qobiliyatlarini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Piagetning fikriga ko'ra: "Sensor faoliyatlar – bu bolalar bilish jarayonlarining boshlanish nuqtasidir. Bu jarayon bola uchun faqat ichki tajriba emas, balki atrof-muhit bilan aloqada yangi bilimlar olishning asosiy yo'lidir."

Italiyalik mashhur pedagog **Maria Montessori** “**Ilm-fan va amaliyotda maktabgacha tarbiya**” asarida pedagogikada sensor tarbiya alohida o‘rin tutishi haqida yozadi. U bolalarga sensorik materiallar orqali o‘z dunyosini o‘rganishga imkon berish zarurligini ta’kidlagan. Montessori asarlarida sensor tarbiyaning bolalarning ijtimoiy, hissiy va intellektual rivojlanishiga ta’siri haqida batafsil ma’lumotlar keltirilgan. Montessori pedagogikasi sensorik rivojlanishni ta’lim jarayonining ajralmas qismi sifatida ko‘radi.

Montessori sensor tarbiyani bolalarning o‘zini o‘zi tarbiyalash jarayoni deb hisoblagan. Uning metodologiyasiga ko‘ra, bolalar o‘zining sezgi organlari orqali dunyoni o‘rganishi, o‘zgartirishlarni his qilish va tasavvur qilish orqali bilimlarni o‘zlashtirishi kerak. Montessori pedagogikasi sensorik materiallar orqali ta’lim berishga katta e’tibor qaratadi, chunki ularning yordamida bolalar turli shakl, rang, tovush va materiallarni o‘rganib, aqliy va jismoniy rivojlanishlarini yaxshilaydilar.

Montessori sensor tarbiya haqida so‘zlar ekan: “Sensorik materiallar bolalarga o‘z dunyosini o‘rganishga imkon beradi. Har bir bolaga o‘zi qiziqqan va tasavvur qilgan narsalar bilan ishlash imkoniyatini yaratish zarur,”-deydi.

Amerikalik psixolog **Howard Gardner** “**Ko‘p intellektlar nazariyasi**” ilmiy-psixologik kitobi muallifi. Gardner sensor tarbiyaga bo‘lgan yondashuvi ko‘p intellektual qobiliyatlar nazariyasiga asoslangan. Uning fikricha, sensor tajribalar bolalarda turli intellektual qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. U maktabgacha yoshdagi bolalar uchun sezgi va motor qobiliyatlarini rivojlantirishda sensor tarbiyaning ahamiyatini ko‘rsatgan. Kitobda sensor tarbiya va ko‘p intellektual qobiliyatlarning o‘zaro bog‘liqligi tahlil qilinadi. Gardner ko‘p intellekt nazariyasiga asoslanib, sensor tarbiyaning bolalar rivojlanishidagi o‘rnini tushuntirgan. U bolalar rivojlanishini faqat aqliy qobiliyatlar bilan cheklamay, turli sezgi tizimlari va jismoniy ko‘nikmalarni ham rivojlantirish zarurligini ta’kidlagan. U o‘zining nazariyasiga ko‘ra, bolaning bir nechta intellektual qobiliyatlari (masalan, vizual, eshitish, harakatli va boshqalar) sezgilar orqali rivojlanadi va sensor tajribalar bolalarda bu intellektual imkoniyatlarni kashf etishga yordam beradi deb hisoblagan.

Amerikalik matematik va pedagog **Seymour Papert** o‘zining “**Mindstorms: Bolalar, kompyuterlar va zaruriy o‘rganish**” nomli ilmiy-pedagogik asarida sensor tarbiyaning zamonaviy usullarini kiritgan. Uning asarida kompyuter texnologiyalari va sensorik o‘yinlar orqali bolalar uchun o‘rganish jarayonini interaktiv tarzda tashkil etish mumkinligi ko‘rsatilgan. Papert sensorik o‘yinlar va texnologiyalar yordamida bolalar o‘z bilimlarini amaliy tarzda o‘zlashtirishini tavsiya etgan.

Papert, o‘zining konstruktivizm ta’lim metodologiyasida, sensor tarbiyani bolalarga faol o‘yinlar va amaliy tajribalar orqali o‘zlashtirishni tavsiya qilgan. U bolalarga yangi bilimlarni sezgilar va tajribalar orqali mustahkamlash zarurligini ko‘rsatgan. Papertning fikricha, bolalar uchun sensorik tajriba yaratish, ularning amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishda juda samarali.

Papert: “Bolalar dunyoni o‘rganishda o‘zlari uchun interaktiv va sensorik tajribalarni yaratishlari kerak. Bu jarayon bolaning o‘z fikrlarini shakllantirish va amaliy ko‘nikmalarni o‘zlashtirishda muhimdir,”-degan xulosalarni aytib o‘tadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Mazkur tadqiqotda o‘rganilgan metodologiya sifatida pedagogik kuzatuvlar, eksperimental ishlar, bolaning sensor rivojlanishiga ta’sir etuvchi o‘quv-uslubiy materiallar tahlili, shuningdek, sensor tarbiyaning samaradorligini baholashda foydalanilgan psixologik testlar qo‘llanildi. Tadqiqotda o‘rta guruh yoshidagi bolalar (3-4 yosh) tajribasi asosida sensor tarbiya usullarining ta’siri o‘rganildi.

Sensor tarbiyaning ta’rifi va maqsadi-sensor tarbiya bolalar organizmining sezgirlik va sezish qobiliyatlarini rivojlantirishni maqsad qilgan pedagogik faoliyatdir. Bu jarayon bolalarda ko‘rish, eshitish, ta’m, hid va tegish sezgilarini yaxshilashga qaratilgan.

Sensor tarbiya berish usullari.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berishda turli usullarni qo‘llash mumkin:

-Ko‘rish sezgisini rivojlantirish: Rangi, shakli va o‘lchami turlicha bo‘lgan predmetlar bilan ishlash orqali bolalarning ko‘rish sezgisini rivojlantirish.

-Eshitish sezgisini rivojlantirish: Musiqa tinglash, turli ovozlarni farqlash, tovushlar bilan ishlash.

-Ta’m va hid sezgilarini rivojlantirish: Ta’m va hidlarni farqlash o‘yinlari, turli ovqatlarni tatib ko‘rish va hidlash.

-Tegish sezgisini rivojlantirish: Har xil teksturalarga ega bo‘lgan materiallar bilan ishlash, turli jismoniy o‘yinlar.

Sensor tarbiya bolaning umumiy rivojlanishiga, xususan, intellektual, emotsional va jismoniy rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Sensor rivojlanishning yuqori darajasi bolaning tilini, ijtimoiy ko‘nikmalarini va fikrlash faoliyatini rivojlantiradi. Sensor tajribalar orqali bolalar o‘zlari atrof-muhit bilan yaxshiroq tanishadilar va yangi bilimlarni o‘zlashtirish uchun asos yaratadilar.

Maqolada keltirilgan olimlarning fikrlariga ko‘ra, sensor tarbiya maktabgacha yoshdagi bolalar uchun kognitiv rivojlanishning muhim asosi bo‘lib, ular sezgi organlari orqali atrof-muhitni tushunadilar, yangi bilimlarni o‘zlashtiradilar va shunday qilib, o‘zlarini dunyoda anglash jarayonini boshlaydilar. Lev Vygotsky, Jean Piaget, Maria Montessori, Howard Gardner va boshqa olimlar sensor tarbiyaning bolaning o‘zini anglash, dunyoqarashini kengaytirish va uning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rnini ta’kidlaganlar. Ularning nazariyalariga ko‘ra, sensor tarbiya nafaqat bolalar uchun sezgilarni rivojlantirishga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham yordam beradi.

Bundan tashqari, sensor tarbiya metodlari bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga ham ta’sir qiladi. Sensorik faoliyatlar orqali bolalar bir-birlariga bo‘lgan munosabatlarini o‘rganadilar, turli ijtimoiy rollarni o‘ynash orqali o‘zaro muloqot qilishni o‘rganadilar va bu ko‘nikmalar ularning kelajakdagi jamiyatga moslashishida katta rol o‘ynaydi. Maktabgacha yoshda bolalar uchun sensor tarbiya usullari nafaqat bilim olish jarayonida, balki ularning motivatsiyasini oshirishda va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ham samarali vosita sifatida ishlatilishi mumkin.

Sensor tarbiya usullarini maktabgacha yoshdagi bolalarga qo'llash, ularning rivojlanishiga yaxshi ta'sir ko'rsatadi. Bolaning har bir sezgisini alohida rivojlantirish orqali umumiy rivojlanishning samaradorligi oshadi. Eshitish, ko'rish va tegish sezgilarini rivojlantirish orqali bolaning bilim olish jarayoni tezlashadi va yanada samarali bo'ladi.

NATIJALAR

Sensor tarbiya berish usullari maktabgacha yoshdagi bolalarda rivojlanishning turli jabhalarini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu usullar bolaning sezgirlik va bilish faoliyatini oshirishga yordam beradi. Sensor tarbiya qo'llanilganida, bolalar o'z atrof-muhitini yanada yaxshiroq anglashadi va uni bilish qobiliyatlari rivojlanadi. Buning natijasida bolaning intellektual, emotsional va jismoniy rivojlanishi ham yaxshilanadi.

Sensor tarbiya uchun didaktik o'yinlar bolaning sezgilarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Biz natijaga to'g'ri erishishimiz uchun sensomotorik o'yinlardan foydalanamiz. Masalan,

“Ranglarni top” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli ranglardagi kartochkalar yoki o'yinchoqlarni topishi va nomlashi.

Qanday o'ynash: Tarbiyachi yoki ota-ona rangli obyektlarni yerda joylashtiradi va boladan shu rangni topishni so'raydi. Bu o'yin ranglarni farqlashni rivojlantiradi.

“Tovushni eshit” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli tovushlarni farqlashlari va to'g'ri javobni berishlari kerak.

Qanday o'ynash: Tarbiyachi yoki ota-ona bolalarga hayvon tovushlari (masalan, mushukning miyovlashini, itning vovullashini), musiqa asboblarning tovushlarini yoki boshqa ovozlarni eshittiradi. Bola shu tovushni qanday tovush ekanligini aytib berishi kerak.

“Shakllarni ajrat” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli shakllarni tanib, ularni ajratib ko'rsatishlari kerak.

Qanday o'ynash: O'yinda turli geometrik shakllar (uchburchak, kvadrat, doira va boshqalar) kartochkalari ishlatiladi. Bola shakllarni topib, nomlarini aytib, ularni to'g'ri joylashtirishi kerak.

“Hidni tanish” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli xil hidlarni tanib, ularni nomlashlari kerak.

Qanday o'ynash: Tarbiyachi yoki ota-ona bolalarga turli xil hidi bor obyektlarni (mevalar, gullar, zira va boshqa oshxona mahsulotlari) hidlatadi. Bola hidni ta'rifi, uning nima ekanligini aytishi kerak.

“Tegishli materialni tanla” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli materiallarning yuzasini tanib, farqlashlari kerak.

Qanday o'ynash: O'yin uchun yumshoq, qattiq, silliq, to'qimalarga ega materiallar ishlatiladi (masalan, paxta, yog'och, tosh). Bola shu materiallarning yuzasini qo'li bilan his qilib, ularning farqini tushuntirishi kerak.

“Ta'mni bil” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar turli ta'mlarni sezish va farqlashlari kerak.

Qanday o'ynash: Bolalar turli xil mevalarning yoki boshqa taomlarning ta'mini tanishadi (masalan, shirin, achchiq). Bola ta'mni aytib berishi va uni qanday tasvirlashini tushuntirishi kerak.

“Xarita bo'yicha sayr” o'yini:

O'yin maqsadi: Bolalar tabiatdagi obyektlarni va ularning xarakteristikasini o'rganishlari kerak.

Qanday o'ynash: Tarbiyachi yoki ota-ona bolalar bilan tabiatda sayr qilib, turli xil tabiat obyektlarini (daraxtlar, gullar, hayvonlar) ko'rsatadi va ular haqida gapiradi. Bolalar ushbu obyektlarning nomlarini va xususiyatlarini o'rganadilar.

Bu o'yinlar bolalar uchun qiziqarli va foydali bo'lib, sezgi organlarini faol ravishda ishlatishga yordam beradi, ularni yanada rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sensor tarbiya usullarini muntazam ravishda qo'llash bolalarda sezgirlikni va diqqatni rivojlantirishga yordam beradi. Maxsus o'tkazilgan tajribalarda bolalar turli sezgilar orqali yangi materiallarni tez va samarali o'zlashtirganliklari aniqlandi. Eshitish va ko'rish sezgilariga asoslangan o'yinlar va mashqlar bolaning diqqatini to'plash va vaqtni samarali tashkil etishga imkon yaratadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda, sensor tarbiya metodlarini qo'llashda o'yinlar, amaliy mashqlar, maxsus sensorik materiallar va faoliyatlar yordamida bolalar faol ishtirok etadilar va o'z tajribalarini kengaytiradilar. Montessori va Papertning pedagogik yondashuvlari kabi metodlar bolalar o'z bilimi va ko'nikmalarini sezgilar orqali amaliy ravishda o'rganishiga imkon beradi, bu esa o'z navbatida, bolalarda o'rganishga bo'lgan qiziqish va mustaqillikni rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'limda sensor tarbiya usullarini samarali qo'llash, bolalar uchun eng optimal ta'lim sharoitlarini yaratish imkonini beradi. Bu usullar bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, ularning sezgilarini yanada mukammallashtirishga, shuningdek, kognitiv, emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berishning pedagogik asoslari va metodlari doimiy ravishda takomillashib borishi kerak, chunki har bir bolaning rivojlanish jarayoni o'ziga xos yondashuvni talab qiladi.

Sensor tarbiya — bu bolalar ta'limining ajralmas qismi bo'lib, ularning muvaffaqiyatli rivojlanishiga asos bo'ladi. Sensor tajribalar orqali bolalar yangi bilimlarni o'zlashtiradilar, o'zlarini anglashadi, atrof-muhitni yanada yaxshiroq tushunadilar va jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallaydilar. Sensor tarbiyaning pedagogik metodlarini maktabgacha ta'limda samarali qo'llash bolalar rivojlanishini optimallashtirishga xizmat qiladi, bu esa ularga mustahkam bilim va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh. Sodiqova Maktabgacha pedagogika, Darslik. Tafakkur bo'stoni. Toshkent 2013
2. M. Jaloliddinova, D. Babayeva. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy tarbiyasida kattalarning o'rni" Ilmiy maqola. Pedagogika ilmiy-nazariy metodik journal 2024. 1-son. ISSN 1076-1077

3. Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashning pedagogik asoslari” Ilmiy maqola.

“Science and innovation” International scientific journal. 2022. № 2 ISSN: 2181-3337

4. F.O‘rinova, M.Jaloliddinova Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktabga tayyorlash tamoyillari „Academic excellence on science and Research” Respublika jurnalida, ISSN: 2181-2608

